

XALQARO AUDIT STANDARTLARINI AMALIYOTGA JORIY ETISH VA UNDA YUZAGA KELADIGAN MUAMMOLAR TAHLILI

Tursinova Muxlisa Baxtiyor qizi

O'zbekiston Respublikasi bank-moliya akademiyasi magistranti.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.13924917>

Annotatsiya. Ushbu tezisda xalqaro audit standartlarini amaliyotga joriy etish jarayoni va bu jarayonda yuzaga keladigan muammolar tahlil qilinadi. Xalqaro audit standartlari audit sifatini oshirish va global miqyosda bir xil talablarni belgilash maqsadida ishlab chiqilgan. O'zbekiston sharoitida xalqaro standartlarni amaliyotga tadbiq etish jarayonida turli muammolar mavjud, jumladan, malakali kadrlarning yetishmasligi, tashkilot ichidagi o'zgarishlarga qarshilik, mahalliy qonunchilik va xalqaro standartlar o'rtasidagi farqlar shular jumlasidandir. Biroq, ularni joriy etish ko'plab muammolarni keltirib chiqarishi mumkin. Ushbu ishda standartlarning ahamiyati, ularni amaliyotga tadbiq etishdagi qiyinchiliklar va bu jarayonni yaxshilash bo'yicha tavsiyalar ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: xalqaro audit standartlari, xalqaro audit standartlarini qo'llashdagi muammolar, xalqaro audit standartlarining rivojlanish istiqbollari, xalqaro audit standartlarini qo'llashning afzalliklari, ixtisoslashgan markazlar yaratish, Audit tashkilotlari daromadlari.

IMPLEMENTATION OF INTERNATIONAL AUDIT STANDARDS IN PRACTICE AND ANALYSIS OF PROBLEMS ARISING IN IT

Abstract. This thesis analyzes the process of implementation of international auditing standards and the problems that arise in this process. International auditing standards were developed in order to improve the quality of auditing and set the same requirements at the global level. There are various problems in the implementation of international standards in the conditions of Uzbekistan, including the lack of qualified personnel, resistance to changes within the organization, differences between local legislation and international standards. However, their implementation can cause many problems. This work examines the importance of standards, the difficulties in their implementation and recommendations for improving this process.

Key words: international audit standards, problems in the application of international audit standards, prospects for the development of international audit standards, advantages of the application of international audit standards, creation of specialized centers, income of audit organizations.

Xalqaro audit standartlari (XAS) — bu auditorlik faoliyatini boshqarish va nazorat qilish uchun ishlab chiqilgan qoidalar va tavsiyalar to'plamidir. Ular auditorlar tomonidan moliyaviy hisobotlarni tayyorlash va baholash jarayonida qo'llaniladi. XAS auditorlarning ishini standartlashtirish, sifatni oshirish va moliyaviy hisobotlarga bo'lgan ishonchni mustahkamlash maqsadida yaratilgan. Biroq, bu standartlarni amaliyotga joriy etish jarayonida turli xil muammolar paydo bo'lishi mumkin. Ushbu muammolarni aniqlash va ularni hal qilish yo'llarini ko'rib chiqish, audit sohasida sifatli o'zgarishlarni amalga oshirishda yordam beradi.

O'zbekiston iqtisodiyotidagi barcha sektorlar bo'yicha islohotlar, respublikaning global iqtisodiyotga faol integratsiyasi bilan bog'liq ravishda audit tashkilotlariga ta'sir ko'rsatdi.

O'zbekiston hukumati xalqaro audit standartlarini (ISA) amalga oshirishga qaratilgan bir qator tadbirlar o'tkazdi. Bu, iqtisodiyotni liberallashtirishga qaratilgan siyosat bilan bog'liq.

Xalqaro standartlarning dolzarbligi, bir tomondan, audit standartlarining yaqinlashuvi, ikkinchi tomondan, har bir mamlakatning milliy manfaatlarini himoya qilishga bo'lgan intilish bilan belgilanadi. Masalan, 2012-yilda IFAC tomonidan o'tkazilgan muvofiqlik dasturiga ko'ra, 126 mamlakatda XAS qisman qo'llanilgan.

Xalqaro audit standartlarini qo'llash O'zbekistonda audit xizmatlarini sifatini oshirish va auditorlarning professionalligi uchun zarurdir. 2010-yil 26-noyabrda qabul qilingan Prezident farmoni orqali audit tashkilotlariga xalqaro standartlarni qo'llash ruxsat etildi. Ammo, amaliyotda, auditorlikka o'tish qiyinchiliklar tug'dirdi.

1. Malakali Kadrlar Yetishmasligi. O'zbekistonda audit sohasida malakali kadrlarning yetishmasligi muhim muammolardan biridir. Ko'plab auditorlik tashkilotlari xalqaro standartlarni to'g'ri tushunmaydi va bu audit sifatiga salbiy ta'sir qiladi.

2. Tushunmovchiliklar va Qiyinchiliklar. Ishbilarmonlar orasida audit jarayonining ahamiyatini tushunmaslik va professional etikaga rioya qilmaslik holatlari mavjud. Ko'pchilik biznes rahbarlari auditga ehtiyojni sezmaydi, bu esa auditorlik xizmatlariga bo'lgan talabni pasaytiradi.

3. Mahalliy Qonunchilikdagi Kechikishlar. O'zbekistonda audit faoliyatini tartibga soluvchi qonunchilik sekin yangilanmoqda. Mahalliy va xalqaro standartlar o'rtasidagi farqlar audit jarayonini murakkablashtiradi.

4. Texnologik Muammolar. Zamonaviy texnologiyalarni joriy etish va ma'lumotlarni qayta ishlashda muammolar mavjud. Audit jarayonida kerakli ma'lumotlarni yig'ish va tahlil qilish jarayoni murakkab va ko'p vaqt talab qiladi.

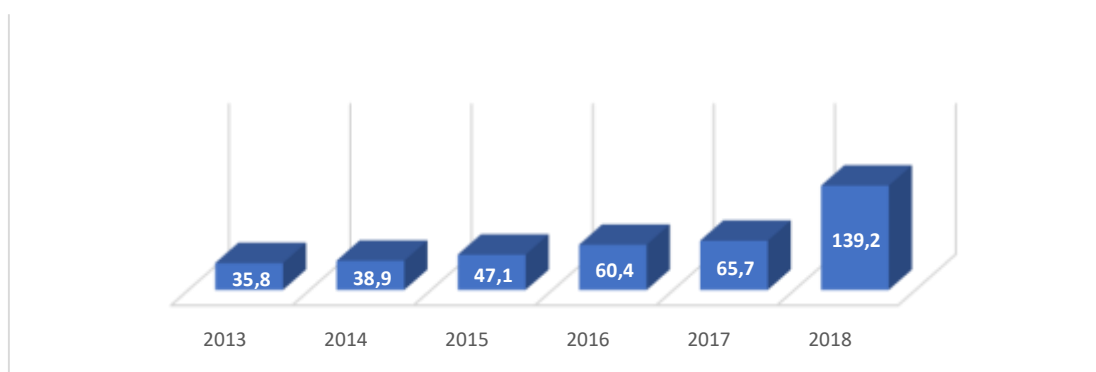
5. Ijtimoiy-psixologik Faktorlar. Ishbilarmonlar va auditorlar o'rtasida ishonch yetishmasligi audit jarayonini murakkablashtiradi. Ishbilarmonlar auditorlarga nisbatan shubha bilan qaraydi, bu esa auditorlik faoliyatiga salbiy ta'sir qiladi.

Bu muammolar, auditorlikni qabul qilmaslik va odatiy ish uslublarining yo'qligi bilan bog'liq edi. Shu sababli, dastlabki bosqichda majburiy choralar ko'rildi. Natijada, audit tashkilotlari faoliyatini nazorat qiluvchi tashkilotlar tashkil etildi.

O'zbekistonda xalqaro talablariga mos keladigan normativ va metodologik audit bazasi shakllandi. 2014-yilda xalqaro audit tashkilotlariga kirgan audit tashkilotlarining ulushi 14,4% ni tashkil etgan bo'lsa, 2018-yilda bu ko'rsatkich 21,4% ga ko'tarildi. 2018-yilda qabul qilingan yana bir qaror 2020-yildan boshlab audit faoliyatining faqat xalqaro audit standartlari asosida amalga oshirilishini ta'minladi.

Xalqaro audit standartlarini qo'llash bir qator ijobiy tomonlarga ega, jumladan, kompaniyalarning moliyaviy shaffofligini oshirish, auditorlik tashkilotlarining raqobatbardoshligini kuchaytirish va xalqaro bozor uchun imkoniyatlar yaratish.

Yuqorida keltirilgan sa'y-harakatlar natijasi o'laroq, audit tashkilotlari soni oshmoqda va xalqaro audit tarmoqlariga qo'shilish imkoniyatlari kengaymoqda. 2013-yilda audit tashkilotlarining daromadi 35,8 milliard so'm bo'lsa, 2018-yilda bu ko'rsatkich 139,2 milliard so'mga yetdi. O'zbekistonda xalqaro standartlarga muvofiq auditorlik faoliyatini nazorat qilish tizimi shakllanmoqda. Bunda audit tashkilotlarining faoliyatini nazorat qiluvchi mustaqil organlar tashkil etish zarur.

1-jadval. Audit tashkilotlari daromadlari, million so'mda

O'zbekistonda xalqaro audit standartlarini joriy etish jarayonida quyidagi yo'nalishlarga e'tibor qaratish muhim:

- *Audit standartlarining yangilanishi:* Xalqaro standartlarning o'zgarishlarini va yangiliklarini kuzatib borish va ularga moslashtirish.

• *Ta'lim tizimini takomillashtirish*: Auditorlik sohasidagi ta'lim dasturlarini takomillashtirish va zamonaviy standartlarga moslashtirish.

• *Xalqaro tajriba almashinuvi*: Boshqa davlatlar bilan tajriba almashinuvi va hamkorlikni kuchaytirish.

Xulosa qilib aytganda, xalqaro audit standartlarini O'zbekistonda muvaffaqiyatli joriy etish, auditorlik sohasining rivojlanishi va global iqtisodiy raqobatbardoshligini oshirish uchun zarurdir.

Biroq, bu jarayonda muammolarni hal qilish va samarali yechimlar ishlab chiqish talab etiladi.

Kelgusida audit sohasida sifatni oshirish va moliyaviy hisobotlarning shaffofligini ta'minlash maqsadida professional kadrlar tayyorlash, texnologiyalarni joriy etish va tizimli monitoring zarur.

REFERENCES

1. International Auditing and Assurance Standards Board (IAASB) - Xalqaro Audit Standartlari.
2. "Auditning xalqaro standartlari" 2020. B.K. Hamdamov.
3. Baker, C. R., & B. A. J. (2019). "Challenges in Implementing International Audit Standards."
4. Houghton, K. A., & A. J. S. (2021). "Barriers to Implementing Audit Standards in Developing Countries."
5. "O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 19-sentabrdagi №PQ-3946 qarori" — "O'zbekiston Respublikasida audit faoliyatini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari" to'g'risida.
6. "Xalqaro audit standartlariga o'tish jarayonida audit tashkilotining hozirgi muammolari". Isakova S. A. "Iqtisodiy tahlil: nazariya va amaliyot". Jurnal 2009. №. 30.
7. "Audit: darslik" Merzlikina, E. M., Nikolskaya, Yu. P. INFRA-M Nashriyoti, 2009. - 367 bet.
8. "Rossiyada auditning tartibga solish bazasini xalqaro audit standartlariga o'tish orqali isloh qilishning asosiy yo'nalishlari" // I interuniversitet ilmiy-amaliy konferensiya "Iqtisodiyot va boshqaruvning dolzarb muammolari". - 2017. - 26-30 bet.
9. "Stages of implementation and problems of implementation of international auditing standards in Uzbekistan". Karimov N. "International academy Journal Web of scholar" №19